

DIXIT 3

DIXIT 3

In beginsel is er het woord

A.E.J. Kaal

Afbeelding omslag: View (Rudi van de Wint)
© A.E.J. Kaal

INHOUD:

1. Voor wie hem vrezen is het heil nabij
2. Doof de geest niet uit
3. Advent
4. Adem van God
5. Kerstmis
6. Verzoeken?
7. Geroepen worden
8. Leven uit genade
9. Het goede nieuws?
10. Ik zie dat U een profeet bent
11. De verborgenheid van God
12. Iudica me – verschaf mij recht
13. Maak de doeken los en laat hem gaan
14. Er was iemand ziek
15. Palmpasen
16. De weg omlaag
17. Pasen
18. Uw leven is met Christus verborgen in God
19. Jezus in ons midden (?)
20. Woorden, die eeuwig leven geven
21. Opstaan
22. Verschijnen
23. Afscheid
24. Wanneer hij (de geest) komt
25. Op weg gaan
26. Schapen zonder herder
27. God verborgen en geheime wijsheid
28. Wat God toekomt...
29. De goede weg?
30. Hij sprak hen toe als iemand met gezag
31. Kwelijke herders?

32. Begin van het evangelie van Jezus Christus
33. Zomertijd
34. Onze zekerheden
35. Onderkennen
36. De toekomst van het Christendom
37. Leren bidden?
38. Om dit woord
39. Wie zal te gast zijn in uw tent?
40. Eén zondaar komt tot inkeer
41. Jacob
42. Vergeving?
43. Een onmogelijke mogelijkheid
44. Wat te geloven?
45. Maria en Martha
46. Een verborgen God
47. Jona
48. Jezus, die ons zal redden van het komende oordeel?
49. Ziener zijn
50. Verbonden met God?
51. Het laatste oordeel
52. De laatste zondag van het kerkelijk jaar

Overzicht van gelezen bijbelteksten

Nawoord

Van dezelfde schrijver

PREKEN

1. Voor wie hem vrezen is het heil nabij

Psalm 85:2-8

85:1 (Voor de koorleider, v. de zonen van Korach een musiceerstuk.)

85:2 Gij hebt, ENE, behagen gehad in uw land,

gij hebt gekeerd de kerkering van Jakob;

85:3 hebt het onrecht van uw gemeente verdragen,

gij hebt al hun zonde bedekt! sela

85:4 Gij hield al uw verbolgenheid in,

hebt gekeerd het gloeien van uw woede;

85:5 keer het ook nu, God van ons heil,

breek uw weerzin, wees weer met ons!

85:6 Of wilt ge tegen ons woeden voor eeuwig,

uw woede koelen aan geslacht na geslacht?

85:7 Gij, wilt ge niet terugkeren, ons doen herleven?-

uw gemeente zal zich verheugen in u!

85:8 Doe ons, ENE, uw vriendschap weer zien,

hergeef ons uw bevrijdende heil!

Mattheüs 3: 1-12

1 In die tijd trad Johannes de Doper op in de woestijn van Judea. Hij verkondigde: 2 'Kom tot inkeer, want het koninkrijk van de hemel is nabij!' 3 Dit was de man over wie de profeet Jesaja sprak toen hij zei: 'Luid klinkt een stem in de woestijn: "Maak de weg van de Heer gereed, maak recht zijn paden." 4 Johannes droeg een ruwe mantel van kameelhaar met een leren gordel; hij voedde zich met sprinkhanen en wilde honing. 5 Uit Jeruzalem, uit heel Judea en uit de omgeving van de Jordaan stroomden de mensen toe, 6 en ze lieten zich door hem dopen in de rivier de Jordaan, terwijl ze hun zonden beleden. 7 Toen hij zag dat veel Farizeeën en Sadduceeën op zijn doop afkwamen, zei hij tegen hen: 'Addergebroed, wie heeft jullie wijsgemaakt dat je veilig bent voor het komende oordeel? 8 Breng liever vruchten voort die een nieuw leven waardig zijn, 9 en denk niet dat je bij jezelf kunt zeggen: Wij hebben Abraham als vader. Want ik zeg jullie: God kan uit deze stenen kinderen van Abraham verwekken! 10 De bijl ligt al aan de wortel van de boom: iedere boom die geen goede vrucht draagt, wordt omgehakt en in het vuur geworpen. 11 Ik doop jullie met water ten teken van jullie nieuwe leven, maar na mij komt iemand die meer vermag dan ik; ik ben zelfs niet goed genoeg om zijn sandalen voor hem te dragen. Hij

zal jullie dopen met de heilige Geest en met vuur; 12 hij houdt de wan in zijn hand, hij zal zijn dorsvloer reinigen en zijn graan in de schuur bijeenbrengen, maar het kaf zal hij verbranden in onblusbaar vuur.'

"Voor wie Hem vrezen is zijn heil nabij" (Ps. 85:10a)

Hoe verstaan wij deze psalmregel? Het woord 'vrezen' past misschien niet meer zo bij ons geloof. En of het heil echt aanstaande is: ik weet niet of we daarvan overtuigd zijn.

Hoe kijken we naar de werkelijkheid? Naar de ontwikkelingen in de samenleving? Naar de machtsverhoudingen in de wereld? Wat verwachten we van de toekomst: voor onszelf en voor de komende generaties? Hoe zien we ons eigen leven? Gloort er al iets van vervulling... van alles waar we ooit van droomden? Hebben we reden om het de psalmdichter na te zeggen: "Echt, voor wie Hem vrezen is genaderd zijn heil"?

Onlangs verscheen een boek van een Engels politiek filosoof, John Gray, 'Black Mass' (Zwarte mis). Daarin gaat het over de invloed van religie op de politiek en op de geschiedenis. Hij meent dat religies met een heilsverwachting doorgaans hebben geleid tot precies het omgekeerde van datgene waar men op uit was. Politieke ideologieën zoals het socialisme en het communisme ziet hij als uitwassen van een religie, die wil dat de hemel op aarde komt. De behoefte van mensen om te geloven in heil en de maakbaarheid daarvan leiden doorgaans - zo meent hij - tot vormen van geweld en onderdrukking: juist omdat de mensen het heil met alle geweld willen realiseren. Zoals ook vandaag de dag de grootmachten met troepen zitten in landen zoals Irak en Afganistan: om daar democratieën te stichten naar westers model. Om helder te krijgen wat er met onze cultuur aan de hand is, moeten we misschien wel terug in de geschiedenis.

Er leefde in de zestiende eeuw een filosoof - een zekere Giambattista Vico; hij vroeg zich af wat we nu eigenlijk onder het begrip 'werkelijkheid' moeten verstaan. Volgens hem kunnen we alleen datgene als werkelijk ervaren, wat we zelf hebben bewerkstelligd: de 'facta', de feiten. De mens heeft in zijn lange geschiedenis, de werkelijkheid gecreëerd. De werkelijkheid bestaat louter uit wat wij van deze wereld hebben gemaakt. Wie dus wil weten hoe de werkelijkheid in elkaar zit moet de geschiedenis bestuderen. Zo dacht hij.

Deze gedachtegang heeft grote invloed gehad op onze cultuur; want met dit denkmodel heeft Giambattista Vico de basis gelegd voor een stroming die later zal worden gekarakteriseerd als het 'historisme'. Dit historisme heeft ook grote invloed gehad op het geloof en de wijze waarop de bijbel werd gelezen.

Men ging zich afvragen: is het wel wáár wat de bijbel ons wil doen geloven? Is de wereld wel werkelijk geschapen - in zes dagen? Heeft Abraham wel bestaan, of is het alleen een mooi verhaal? Heeft er ooit wel een uittocht plaats gevonden? Heeft er wel ooit een koning Salomo bestaan, die wereldwijd bekend was om zijn wijsheid? Is Jezus wel gekruisigd? En was zijn graf wel leeg?

Het historisme is uiteindelijk de grondslag geworden van een cultuur, waarin voor God geen plaats meer was; de mens meende op zichzelf teruggeworpen te zijn, autonoom, volstrekt zelf verantwoordelijk voor de kwaliteit van het bestaan. Een vraag, die je daarbij kunt stellen is, of zó niet toch iets over het hoofd wordt gezien?

Nog niet zo lang geleden zei een hoge adviseur met betrekking tot het wetenschapsbeleid: 'Van één van de vele factoren die de samenleving bepalen is de wetenschap wel tot bijna de belangrijkste geworden voor de maatschappelijke ontwikkeling. Je kunt je afvragen of dat een ontwikkeling ten goede is of ten kwade. Persoonlijk vind ik dat een weinig zinvolle vraag. We hebben het dan namelijk over een ontwikkeling die, vóór alles, onweerstaanbaar is gebleken. De wetenschap valt gewoon niet tegen te houden. Allerlei mislukte pogingen om - op ethische, militaire of economische gronden - in te grijpen en te sturen, bewijzen het'. Betekent dat dat we ons maar beter niet kunnen verzetten tegen het onvermijdelijke? Je kunt in deze woorden een zekere machteloosheid beluisteren. Wij westerlingen hebben iets weg van tovenaarsleerlingen, die processen op gang kunnen brengen, maar vervolgens niet meer in staat zijn om die te beheersen.

"Is het heil wel echt genaderd, voor wie Hem vrezen?" In de lange geschiedenis van het Jodendom en het Christendom is dikwijls nagedacht over dit probleem. Waarvan mag een mens nu heil verwachten? Voor zover Joodse denkers zich daarover gedachten hebben gemaakt kwamen zij altijd weer te spreken over het messianisme. Ze dachten daarbij lang niet altijd aan een messias in de gestalte van een persoon die uitkomst moest brengen. Waar het hen vooral om te doen was was de vraag hoe het proces van neergang, dat maar al te vaak door onszelf wordt veroorzaakt, ooit zou kunnen worden doorbroken. Wat zou er nodig zou zijn om een messiaanse tijd te laten aanbreken; een wereld, waarin mensen waardig en in vrede zouden kunnen leven? Zijn wij in staat om dat zelf realiseren? Of is daarvoor iets nodig waartoe de mens niet in staat is? En gesteld dat zo'n tijd ooit zou aanbreken - zou daar dan plaats zijn voor iedereen? Of alleen voor de 'rechtvaardigen', de mensen in wie God een welbehagen heeft? John Gray geeft in zijn boek te

kennen, dat je van de mens niets moet verwachten: de mens blijft altijd - zo meent hij - hetzelfde onvolmaakte, irrationele en door impulsen en hartstochten gedreven wezen. Hij vindt iedere hoop of verwachting op een betere wereld dan ook een illusie. Hoe ziet u dat?

In het Nieuwe Testament vinden we uiteenlopende gedachten over deze kwestie. Johannes de Doper roept mensen op om zich te bekeren. Anderen verwachten een profetische gestalte, die een wending teweeg zal brengen: een soort Elia - de kampioen in het bestrijden van afgodenvereerders. Weer anderen verwachten het heil van een politieke gestalte, een nieuwe David, of een tweede Mozes. En volgens nog weer anderen is het wachten op een hogepriester, een Aäron die de cultus hervormt. Maar er zijn er ook die denken aan een voleinding. Zij spreken over het einde van de tijd, waarbij de rekening wordt opgemaakt: pas dan kan er iets nieuws komen, een nieuwe aarde.

En wij? We noemen onszelf Christenen. Zoals u weet is het Christendom gebaseerd op de overtuiging, dat met de komst van Jezus de wereld is verlost: hij zou het Licht zijn in de duisternis. Hoe ziet u dat? Het feit, dat zijn verschijning niet bracht wat velen ervan hadden verwacht heeft eerst zijn volgelingen, en vervolgens de kerk genoodzaakt om de betekenis van Jezus steeds opnieuw te overwegen en te interpreteren. De frustratie over het uitblijvende heil heeft ook geleid tot kerkverlating, en tot atheïsme.

Wij zijn hier bij elkaar en noemen ons een Christelijke geloofsgemeenschap. Maar: hoe kijken wij dan aan tegen kerkverlating? Kunnen we wellicht ook niet meer goed uitleggen wat ons geloof voorstelt? Wat God voor ons betekent? En Messias Jezus? Is ons geloof gefundeerd op drijfzand? Op gewoonte?

Onlangs verscheen een boek van Klaas Hendrikse met als titel: "Geloven in een God die niet bestaat". De schrijver noemt zich atheïst. Of dat ook zo is lijkt voor discussie vatbaar te zijn. Het geluid, dat hij laat horen, is niet nieuw. Bekend is de uitspraak van de studentenpredikant destijds in Groningen, ds. Marcel Krop. Die zei: *"Ik geloof in God, omdat ik weet dat hij niet bestaat"*. Krop noemde zich geen atheïst. Hij probeerde met zijn uitspraak voor wetenschappers in opleiding aan te geven dat je een onderscheid moet maken tussen de taal van de wetenschap en de taal van het geloof. Omdat het geloof berust op een ander weten. Illustratief voor wat met dit andere weten zou kunnen zijn bedoeld is de dialoog tussen een Joodse moeder en haar vierjarig dochtertje, waarmee Franz Rosenzweig ooit zijn colleges over Godsgeloof begon.

Het kind zegt: *"Dit mag ik niet doen, dat wil God niet."*

Moeder: *"Ach, wat heb jij met God; heb je God ooit gezien?"*

Het kind: *"Die kun je niet zien, die is helemaal achter in de hemel; maar die ziet alles"*

Moeder: *"Ach, ik geloof alleen wat ik kan zien".*

Kind: *"En tóch is die er!"*

De vraag naar God in onze tijd situeert zich tussen het primaire geloof van het kind en het empirisch gegronde atheïsme van de moeder. Het primaire geloof gebruikt een taal die uitdrukking geeft aan wat als waar wordt ervaren zonder dat het aantoonbaar is. Kun je in dit geval spreken van atheïsme? Krop deed dat niet; Hendrikse wel. Ze spraken klaarblijkelijk niet dezelfde taal.

Een oude Joodse fabel vertelt hoe eens de haan en de vleermuis beide op het licht zaten te wachten. Op een gegeven moment zei de haan tegen de vleermuis: "Maar wat heb jij aan het licht?" De vleermuis kan het licht immers tóch niet zien. Zou dat niet ook gelden voor de mens die leeft in een cultuur die de werkelijkheid heeft gereduceerd tot de controleerbare feiten? Maar de Joodse fabel gaat nog verder. De vleermuis kan het licht niet zien. Maar de zwaluw wel. Toch is er een verschil met de haan. De zwaluw kan de zon zien opgaan en dan zijn lied aanheffen. Maar de haan heeft, om het zo te zeggen, een neus voor het licht: hij ziet de komst van het licht al vóórdat het er is.

Beschikken wij nog over een vermogen om een werkelijkheid te bespeuren die ligt buiten de horizon van wat aantoonbaar is? Die buiten de grenzen van het grijpbare/het begrijpbare ligt?

Niet lang geleden werd op de TV een documentaire vertoond over het leven van de monniken in wat wel het strengste klooster heet te zijn in Europa - La grande Chartreuse. De daar levende Kartuisers hebben zwijgplicht. En ze leiden een sober bestaan. In de film, die ruim drie uur duurde, werd dan ook nauwelijks gesproken. Wat daardoor des te meer opviel was de aandacht die deze monniken hebben voor het mysterie in vele gedaanten: het mysterie van de schoonheid, het mysterie van het leven en de wisselende seizoenen, het mysterie van de eigen ziel, en het mysterie van de ander, het mysterie van de tijd en de duur.

Wat zou het met ons doen als we in ons bestaan meer aandacht zouden geven aan de zeggingskracht van de stilte? Als we meer open zouden staan voor het onvermoede in de ander - die naast ons zit? Het onbekende in onszelf? Hoe anders zou het met de kerken gesteld zijn als ze in het verleden niet zo zelfverzekerd hun waarheden hadden gevat in leerstukken en

documenten? Als ze niet steeds weer hadden geprobeerd om hun waarheid te verklaren? Als er méér nadruk was gelegd op het belang van stille aandacht en een openheid van geest voor het mysterie? Hoe anders zou onze samenleving eruit hebben gezien als onze cultuur wat bescheidener zou zijn geweest in haar aanspraken en pretenties bij het vorm geven van samenlevingsverbanden: niet alleen hier, maar wereldwijd? Als er meer respect had bestaan voor de waarden van het onbekende en raadselachtige in andere culturen? En als er meer waardering had bestaan voor de waarde van wat kwetsbaar is? Als er meer aandacht was geschonken aan de geheimen van de stilte? Een zoekend mens, misschien was hij wel atheïst, schreef eens:

*je hoort het stromen
er is een bron
er is een bestemming
het is niet zegbaar
je kunt het niet negeren
er is een spinrag
dat overbrengt - onzichtbaar
misschien hoorbaar - soms
er is een aanwezigheid
die alles doordringt
tekens wisselen
wat heeft het te betekenen?
het kan niet gezegd
het spreekt van heel ver
het is oneindig dringend
niemand ziet de wind
maar ieder ziet de bomen
en hoe ze waaien
en het water weet ervan
nacht en dag weten ervan
het wordt niet gezegd
soms ritselt er iets
altijd weer ritselt er iets
nooit wordt het gezegd
is dit nu God?*

(J.C. van Schagen, 1891 - 1985)

2. Doof de geest niet uit

2 Thessalonicenzen 5:12-24

12 Wij vragen u, broeders en zusters, diegenen onder u te erkennen die zich op gezag van de Heer ervoor inzetten u te leiden en terecht te wijzen. 13 U moet hun om hun werk veel liefde en respect betonen. Leef in vrede met elkaar. 14 Wij sporen u aan, broeders en zusters, iedereen die zijn dagelijks werk verwaarloost terecht te wijzen, de moedelozen hoop te geven, op te komen voor de zwakken, met iedereen geduld te hebben. 15 Zie erop toe dat niemand kwaad met kwaad vergeldt en streef altijd naar het goede, zowel voor elkaar als voor ieder ander. 16 Wees altijd verheugd, 17 bid onophoudelijk, 18 dank God onder alle omstandigheden, want dat is wat hij van u, die één bent met Christus Jezus, verlangt. 19 Doof de Geest niet uit 20 en veracht de profetieën niet die hij u ingeeft. 21 Onderzoek alles, behoud het goede 22 en vermijd elk kwaad, in welke vorm het zich ook voordoet. 23 Moge de God van de vrede zelf uw leven in alle opzichten heiligen, en mogen heel uw geest, ziel en lichaam zuiver bewaard zijn bij de komst van onze Heer Jezus Christus. 24 Hij die u roept is trouw en doet zijn belofte gestand.

Johannes 3:22-30

22 Daarna ging Jezus met zijn leerlingen naar Judea. Daar bleef hij enige tijd en hij doopte er. 23 Johannes doopte toen ook, in Enon, dicht bij Salim, een waterrijk gebied. Daar kwamen de mensen naartoe om zich te laten dopen. 24 Johannes was immers nog niet gevangengezet. 25 Er ontstond een discussie tussen de leerlingen van Johannes en een Jood over het reinigingsritueel 26 Ze gingen naar Johannes en zeiden tegen hem: 'Rabbi, de man die bij u aan de overkant van de Jordaan was, over wie u een getuigenis afgelegd hebt, is aan het dopen en iedereen gaat naar hem toe!' 27 Johannes antwoordde: 'Een mens kan alleen ontvangen wat hem door de hemel gegeven wordt. 28 Jullie kunnen van mij getuigen dat ik gezegd heb: "Ik ben de messias niet, maar ik ben voor hem uit gezonden." 29 De bruidegom krijgt de bruid; de vriend van de bruidegom staat te luisteren en is blij dat hij de stem van de bruidegom hoort. Dat vervult mij met grote vreugde. 30 Hij moet groter worden en ik kleiner.

Vandaag zal het niet gaan over Jezus - alhoewel de evangelielezing daar aanleiding toe geeft; ik wil met u nadenken over de vragen van advent: wat mogen we, in het licht van het evangelie, van het leven verwachten? Is er reden om waakzaam te zijn en uit te zien naar heil?

Op de voorzijde van de liturgie ziet u een afbeelding, die wel goed lijkt te passen bij advent: we zien een man die naar de sterren kijkt, de hemel afzoekt, en lijkt weg te dromen over het mysterie van het bestaan. Voor veel mensen is de adventstijd een tijd om na te denken over de zin van het leven, en om nu en dan weg te dromen, en je te verliezen in vrome fantasieën en vergezichten.

De afbeelding, die gemaakt is door Werkman, is een illustratie bij een oude Chassidische legende. De legende vertelt het verhaal van een rabbi die ligt te slapen. Hij slaapt wel, maar hij waakt ook. Hij maakt een reis langs de hemel en zoekt een weg. Zo komt hij bij de wand die de grens is van zijn weten. Even lijkt het hem alsof hij daarin een deur ontwaart. Hij vermoedt dat de wand zich kan openen: dan zou hij eindelijk weten waarnaar hij zijn leven lang heeft verlangd. Maar juist op dat moment tikt zijn vrouw hem op de schouder en roept: waar ben je? Keer terug.

Een prachtig verhaal, dat te denken geeft. Wat zijn onze ultieme vragen? Zijn er vragen, waarop het leven ons nog steeds geen antwoord heeft gegeven? En mogen we verwachten dat er ooit een antwoord komt? Of kunnen we ons maar beter bepalen bij de realiteit, de kleine dingen van alledag?

Een bijzonderheid van de brief van Paulus aan de gemeente in Thessalonika is dat hij de concrete werkelijkheid van alledag verbindt met wat een christen uiteindelijk mag verwachten: in vrede met elkaar leven, je werk niet verwaarlozen, geen kwaad doen, elkaar steunen - wie trouw volbrengt wat er dagelijks van hem mag worden verwacht, mag uitzien naar wat is beloofd. Voor Paulus heeft 'christelijk leven' klaarblijkelijk te maken met een geheimzinnig verband dat er bestaat tussen het gewone, alledaagse en de vervulling van waar het in het leven om is begonnen. Waar is het dan om begonnen in het leven?

Als je nog jong bent is het leven nog vol geheimen - maar die liggen buiten je. De toekomst is nog verborgen. Maar met het ouder worden krijgen mensen de neiging om de blik naar binnen te richten: hoe is het mij vergaan? Wat heb ik van het leven gemaakt? En, heb ik wel gevonden waar het werkelijk om had moeten gaan? Of heb ik wellicht iets wezenlijks gemist? Misschien wel juist datgene, wat een mens nodig heeft om te kunnen zeggen: ik heb ten volle geleefd? Misschien ontdekken we, kijkend in onze binnenkamer, wel onzekerheid of angst. Wat staat me nog te wachten? Ben ik daar wel tegen bestand? Je zou willen dat je je met al je levenservaring sterk/zeker zou kunnen voelen: opgewassen tegen het leven.

De diepste pijn van de ouderdom wordt doorgaans niet veroorzaakt door spijt, over wat mensen verkeerd hebben gedaan. De diepste pijn betreft ook niet de ruzies, die er waren of de conflicten. Het oer-verdriet van de ouderdom

heeft te maken met vragen rond zingeving. Het wortelt in een soort teleurstelling, een vermoeden dat het geheim van het leven, dat ons toch van kindsbeen af omringt en aanspreekt, zich niet heeft prijsgegeven. Wat is de zin van mijn bestaan?

Waarom ben ik er? In dit kader klinkt dat zinnetje van Paulus op: doof de geest niet uit; het is een sleutelzin. Voor het goede begrip: Paulus denkt hierbij aan het scheppingsverhaal. De mens is geboetseerd uit het stof van de aarde. Dat is zijn lichaam; vervolgens is hem de levensadem ingeblazen: zó is hij geworden tot een levende ziel. En de geest? Die hoort niet bij het wezen van de mens; de geest, dat is een aanduiding van Gods Stem, zoals die door alles heen tot ons spreekt. Doof de geest niet uit! Dat moet zoiets betekenen als: sta open voor het mysterie zoals dat jou spreekt: ook en vooral in de heel gewone dingen van alle dag. Als je daarvoor open staat, kun je ontdekken, wat de zin is van je bestaan en wordt jouw wens naar een antwoord op je ultieme vragen vervuld.

Omgekeerd: als we de geest doven en niet meer in staat zijn om ons af te stemmen op de goede golflengte: dan gaat het ons ontbreken aan spiritualiteit.

Misschien kan ik de bedoeling met een voorbeeld verhelderen. Ik herinner me een heel oude vrouw, die niet veel meer anders kon dan voor haar raam zitten en naar de vogels kijken die op de voederplank voor haar raam kwamen eten. Ze vertelde me nu en dan dat daar met zoveel plezier naar keek, omdat er zoveel te zien was. Toen ik haar daarop eens vroeg wat ze dan allemaal zag, zei ze: die vogels - daar herken ik mijzelf in, mijn ziel. Ze komen uit de verte - van ik weet niet waar; en ze vliegen ook weer weg - naar ik weet niet waarheen. En steeds denk ik: zo is het eigenlijk ook met mij. Ik weet nog steeds niet waar mijn leven vandaan komt, en ik weet ook niet waar het heengaat: maar het er hier en nu zijn - dat is toch een feest!

Wie zo kan kijken, dooft de geest niet! Maakt ruimte voor de stem van de stilte, voor het diepste geheim van de eigen ziel. Het zijn de dingen onder handbereik, waarin God zich laat zien. De mensen, met wie wij het leven delen. Waar het om gaat is, of wij in staat zijn ons af te stemmen op de juiste golflengte. Dat vraagt om waakzaamheid: wie waakt, doet niet zo vreselijk veel. Maar is wel wakker, in de zin van oplettend. Hoe, waar en waarin kan ik in mijn leven Gods goedheid herkennen. Deze waakzaamheid vraagt om stille aandacht.

*"Hart van de stilte
ben jij,
licht in de ogen
van mensen*

*en dieren,
adem van planten, licht van mijn licht
licht dat mijn schaduw draagt
ook als ik het niet zie"*

zo ontdekte eens een vrouw (L. Marijnissen). En zij gaat verder:

*"Jij die in de stilte
zwijgt
fluistert
spreekt
mij brengt bij mijn diepste naam
jij die in de stilte
alle leven omvat
en liefde wil*

*dat mijn leven
jou mag eerbiedigen
in alles jouw adem mag voelen
vol eerbied mag zijn."*

Wie zo kan kijken en uit dit geheim leven kan het, dunkt me, Paulus ook nazeggen: "Hij die mij roept is trouw en doet zijn belofte gestand: hij heiligt mijn leven en doet mij in vrede leven".

3. Advent

Psalm 4 (in de bewerking van Lloyd Haft)

Bij tijden dacht ik mij door u bevrijd.

Sta hoop wéér toe: weer in nood

beroep ik mij, en zeg dat u er bent.

U moet mij willen, zeg ik

want ik ben. Ik zeg dat u mij wilt

en in de kamers van mijn hart word ik gehoord.

Dat ik mij met u samen noem

blijft mij tot teken: ik heb u vermoed.

Niet ik leg mij neer:

u laat mij hier

alleen en in uw stilte.

Als u er bent, is stilte mij genoeg.

2 Samuël 3:1.6-13

Er was een langdurige strijd tussen het huis van Saul en het huis van David. Maar terwijl David gaandeweg sterker werd, werd het huis van Saul steeds zwakker. (...) Terwijl de strijd tussen het huis van Saul en het huis van David voortduurde, nam in het huis van Saul de macht van Abner steeds toe. Nu had Saul een bijvrouw gehad, die Rispa heette; ze was een dochter van Ajja. En Isboseth vroeg aan Abner: Waarom hebt u gemeenschap gehad met de bijvrouw van mijn vader? Abner werd woedend over deze vraag van Isboseth en zei; Ben ik soms een hondsvot die het met Juda houdt? Terwijl ik mijn trouw toon aan het huis van uw vader Saul, aan zijn broers en zijn vrienden, terwijl ik zorg dat gij niet in de handen van David valt, komt u mij nu een misstap met die vrouw verwijten? God mag Abner dit doen en nog erger, als ik David nu niet bezorg wat de JHWH hem onder ede heeft toegezegd: dat hij het koningschap aan het huis van Saul zal ontnemen en dat hij de troon van David zal vestigen in Israël en Juda, van Dan tot Bersheba. Isboseth kon geen antwoord meer uitbrengen: zo bang was hij voor Abner. Toen stuurde Abner boden naar David om namens hem te spreken over de vraag aan wie het land zou toebehoren. Zijn boodschap luidde: Neem mij als uw bondgenoot; dan zal ik mijn macht in uw dienst stellen om heel Israël op uw hand te brengen. David antwoordde: Goed, ik zal een verbond met u sluiten,. Maar ik stel één voorwaarde: wanneer u uw opwachting bij mij komt maken, moogt u mij niet onder ogen komen zonder Mikal, de dochter van Saul.

Lucas 3:1-6

In het vijftiende jaar van de regering van keizer Tiberius, toen Pontius Pilatus stadhouder over Juda was, en Herodes viervorst over Galilea, en zijn broer Philippus viervorst over Iturée en het land Trachonitis, en Lysánias viervorst over Abiléne, onder de hogepriesters Annas en Kajafas, kwam het woord van God tot Johannes, de zoon van Zacharias, in de woestijn. En hij kwam in de gehele Jordaanstreek en predikte de doop der bekering tot vergeving van zonden, gelijk geschreven staat in het boek der woorden van de profeet Jesaja: De stem van een, die roept in de woestijn: Bereidt de weg des Heren, maakt recht zijn paden. Alle kloof zal gevuld worden en alle berg en heuvel zal geslecht worden, en de krommingen zullen recht en de oneffen wegen vlak worden, en alle vlees zal het heil van God zien.

*Je hoort het suizen
er is een betekenis
het is niet zegbaar*

*is er een aanwezigheid?
tekens wisselen
wat zou het betekenen
het kan niet gezegd*

(J.C. van Schagen, 1891 - 1985)

Uitzien naar heil! Leven uit de hoop! Gericht zijn op de toekomst! Zo wordt het christelijk geloof wel eens gekarakteriseerd. In de adventstijd worden wij uitgenodigd om stil te staan en na te denken over de vraag waarop we dat baseren. En waar we naar uitzien? De gebeurtenissen in de wereld - en ook in het persoonlijk leven - lijken een optimistische grondhouding niet te rechtvaardigen.

Sedert de tweede wereldoorlog leven we in een cultuur, die misschien wel gekenmerkt wordt door de opvatting dat de mens geen macht boven zich duldt. Wij zijn mondige, zelf verantwoordelijke, autonome mensen. Wij moeten zelf de aarde beheren en de bronnen van leven. We zijn dan ook geneigd om allerlei voorstellingen van vroeger op te geven: ze lijken niet meer te passen in onze werkelijkheid. Wie kan er nog geloven in een oppermachtig God 'die de hemel en de aarde gemaakt heeft'? In een God die zijn schepping koestert en onderhoudt? Wie kan er nog geloven in de voorzienigheid: in een onzichtbare hand, die deze wereld in het gareel houdt? De geschiedenis heeft

zoveel gruwelijks laten zien dat hiermee in tegenspraak is, dat we zó niet meer kunnen en niet meer willen geloven.

Maar hoe dan? Want wie al dacht dat met de komst van de zelfbewuste mondige mens de gruwelijkheden wel tot het verleden zouden behoren: die komt bedrogen uit. Nog dagelijks worden we geconfronteerd met zinloos geweld, met beelden van schrijnende armoede, en met verwoestende epidemieën, en met onrecht. Kijk eens hoe wij leven; wat wij denken nodig te hebben; realiseer je eens hoe gewoon wij dat zijn gaan vinden. En bedenk daarbij dan eens wat er in deze wereld per persoon beschikbaar is - aan voedsel, aan grondstoffen, aan schoon drinkwater. Dan moeten we ons toch wel schamen. En ons realiseren hoe ongeloofelijk bevoorrecht we zijn; hoe scheef de verhoudingen zijn. Dat is niet allemaal egoïsme of kwade wil: we gaan steeds duidelijker beseffen dat we - niettegenstaande alle wetenschap, alle techniek en alle mondiale organisaties - niet in staat zijn om scheve verhoudingen recht te trekken, hongersnoden te voorkomen, dictaturen op te rollen, het machtsstreven uit te bannen en vrede te stichten. De bestaande situatie laat onze onmacht zien! Waar hebben we het dan over, wanneer we het woord hoop in de mond nemen?

PSALM

"Bij tijden dacht ik mij door u bevrijd. Sta hoop wéér toe."

Zo begint de psalmbewerking, die we vanochtend als openingstekst lazen. Is dit herkenbaar? Dit verlangen, dat het maar weer zo was zoals vroeger algemeen werd gedacht? Spreekt hieruit verlangen naar een leven uit de zekerheid van een hand die redt, die troost; een stem die bemoedigt; een God die ons schouderklopjes uitdeelt en ons verzekert dat we op de goede weg zijn. "Ik zeg dat u er bent. U moet mij willen, zeg ik. Ik zeg dat u mij wilt".

Is ons bestaan gewild? Hoe zien we dat? Soms denk je wel eens: mag je deze vragen wel stellen? Want waar het hier om gaat is zó ingrijpend, zó alomvattend, zó angstaanjagend ook! Omdat de gedachte dat ons bestaan in de lucht hangt, geen basis heeft, niet gewild is, onverdraaglijk is. Misschien is het leven wel onleefbaar zonder verbeeldingskracht!

PASCAL

Blaise Pascal heeft de menselijke situatie eens vergeleken met een wrede grap. Stel je eens voor, zo zei hij, dat je in je slaap door vrienden wordt opgenomen, in een bootje gelegd, en dat je vervolgens door hen naar een onbewoond eiland wordt gebracht. Als zij alweer weg zijn word jij wakker! Wat dan? Zodra je wakker wordt ga je je afvragen: waar ben ik? Wat moet ik? Wat is de zin hiervan? Hoe zal dit aflopen? Zo is het ook - zegt hij - wanneer je

je bewust wordt van de menselijke situatie. We hebben er immers niet om gevraagd geboren te worden.

Zijn gedachtenexperiment veronderstelt dat er iemand is, die dit heeft gewild. Dat is dan tenminste nog iets. Maar wij leven in een cultuur, waar ook dat element algemeen wordt betwijfeld. Kuitert spreekt niet voor niets van het 'algemeen betwijfeld Christelijk geloof'. Maar kunnen wij wel zonder geloof?

SAMUËL

De lezing over de ruzie tussen het huis van David en het huis van Saul laat ons zien, dat er altijd mensen geweest zijn die - tegen alle redelijkheid in - hebben gedacht: en tóch! Ondanks alles willen wij hier de hand van God in zien. Misschien is God wel een verhaal dat mensen nodig hebben om het leven leefbaar te houden. God maakt - zo wordt ons door de schrijver van het boek Samuël verteld - gebruik van mensen, die verre van volmaakt zijn, om de hoop op een andere wereld te wekken. Is leven uit dat geloof niet beter dan een leven vanuit de illusie dat wij mensen in staat zijn om de rampen het hoofd te bieden?

LUKAS

Het evangelie vertelt ons vandaag over de Doper, de voorloper van Jezus, Johannes: een man die de woestijn ingaat en oproept tot bekering. Wat is dat: bekering? Ik denk: je realiseren hoe beperkt we feitelijk zijn. Niet langer menen, dat we op eigen kracht in staat zijn om de wereld te verbeteren. Teruggaan naar de woestijn en daar ontdekken, dat het heel goed mogelijk is om te leven uit 'genade'. De mens in de woestijn is een beeld van de menselijke onmacht: in de woestijn valt - redelijkerwijze gesproken - niet te leven. Maar wonderlijk genoeg blijkt steeds weer, dat mensen daar tóch kunnen bestaan. Dat kan alleen wanneer we - om het te zeggen in de taal van het geloof- we leren leven uit genade.

Dat ligt ons niet zo. We zijn liever maar zelfredzaam: maar die zelfredzaamheid blijkt - zoals we zagen - in wezen een vorm van zelfoverschatting. Feitelijk maak je op die manier jezelf tot een afgod. Jean Paul Sartre schrijft in zijn autobiografie over zijn grootvader: "Die man was een ras-commediant; zózeer, dat hij niet kon buiten een groot toeschouwer - un Grand Spectateur. Die noemde hij God." Iemand die in de handen klapt omdat wij het zo goed doen. Zo scheppen wij ons afgoden. Ik denk dat onze cultuur God inderdaad gemaakt heeft tot een toeschouwer; iemand die buiten spel staat; iemand die ons steeds bevestigt, en laat weten, hoe goed we bezig zijn! Hoe knap we geworden zijn! Hoe ver we het geschopt hebben! Feitelijk maken we daarmee onszelf tot God. Het vervelende is, dat we daarin

uiteindelijk ook niet meer kunnen geloven: we raken weer doordrongen van onze onmacht.

Je "bekeren", is dat niet: elke dag opnieuw onder ogen zien hoe beperkt we zijn? Hoe bekrompen en bevooroordeeld? Je realiseren dat je het moet hebben van vergeving, van begrip, van liefde en troost, en kracht die uit de diepte van je ziel soms ineens opborrelt? Het is niet zo dat een mens zich maar één keer in zijn leven bekeert: je bekeren is iets wat je dagelijks moet doen. Steeds weer opnieuw ervoor kiezen om uit te zien naar de ontmoeting met God - in wat je ontvangt uit zijn hand. Daarin kunnen we Gods goedheid herkennen. Dat geldt ook voor tijden tegenspoed. Dat is misschien wel het moeilijkste: om ook dan de Eeuwige te ontmoeten in zijn barmhartigheid.

Advent: dat is uitzien naar deze ontmoeting. Wie zó leeft baant wegen, effent paden en ruimt uit de weg wat hij zelf heeft opgeworpen als belemmering tot deze ontmoeting. Wie zo leeft komt misschien op woorden zoals die van de in 1985 overleden Zeeuwse dichter van Schagen:

*Als je oud wordt
dan word je vol tranen
neen - niet van verdriet
van iets, te groot voor woorden*

*achter de sterren - een verdriet
dat door zijn tranen heen lacht
soms zingt het*

is dit nu God?

(J.C. van Schagen)

4. Adem van God – zegen voor allen

Genesis 1:1-5 (Vertaling: Oussoren)

*Sinds den beginne is God de schepper
van de hemelen en aarde.*

De aarde

*is woest en vormloos geweest, met
duisternis op het aanschijn van de oervloed,
maar adem van God reeds
wervelend over het aanschijn van het water.*

*Dan zegt God: kome er licht! -
en er komt licht.*

God ziet het licht aan: ja, het is goed!

*Zo brengt God scheiding
tussen licht en duisternis.*

*God roept tot het licht 'dag'
en tot het duister heeft hij geroepen 'nacht';
er komt een avond en er komt een morgen:
één dag.*

Mattheüs 19:13-15

*Toen werden er kinderen bij hem gebracht opdat hij hun handen zou opleggen
en een gebed over hen spreken. Maar bars wezen de leerlingen hen af. Jezus
echter zeide: "Laat die kinderen toch door en verhindert ze niet bij mij te komen.
Want aan hen die zijn zoals zij behoort het Rijk der hemelen." En nadat hij hun
de handen had opgelegd, vertrok hij vandaar.*

"Het koninkrijk is voor een kind, dat zorgeloos speelt...", zongen we zoëven. Dat klinkt heel idyllisch. Je kunt dit zonnig optimisme verbinden met de messianistische profetieën van Jesaja, die schrijft over: "De wolf en het lam die samen wonen, de panter die zich neervlijt naast het bokje, en een kleine jongen speelt met het kalf en de leeuw." Maar we weten ook, dat dit een droom is, een visioen. We zouden willen dat de wereld zo was.

Een dergelijk verlangen spreekt - dunkt mij - ook uit het thema, dat voor deze dienst is gekozen: Adem van God – zegen voor allen. In de adventsdiensten concentreren onze gedachten zich op de Geest: de goddelijke kracht die levend maakt, die toekomst schept, die vernieuwt, die heelt, en geneest. Hebben we daar ervaring mee? Hoe ligt de verbinding met het gedeelte uit Mattheus, dat we lazen?

Als je probeert om die tekst te begrijpen blijkt, dat dat nog niet zo gemakkelijk is. Drie woorden zijn, zo dunkt me, sleutelwoorden: hinderen - kinderen - de handen opleggen. Het zijn barse leerlingen, die de kinderen willen tegenhouden. Het zijn kinderen, waarvan Jezus zegt dat het koninkrijk is voor zodanigen. En het zegenende gebaar van Jezus wordt tweemaal genoemd.

Laten we beginnen te kijken naar dat 'verhinderen'. De eerste woorden die Jezus spreekt in het evangelie volgens Mattheus, zijn de woorden: "Laat mij door". Johannes de Doper, zo zegt Mattheus, wil Jezus tegenhouden. Maar al daarvoor wordt beschreven hoe Herodes, de representant van de overheid in die dagen, alles in het werk stelt om Jezus tegen te houden. En even verderop, nadat Jezus door Johannes gedoopt is, wordt de bezoeking in de woestijn beschreven: daar is het de duivel, die probeert hem af te houden van zijn weg. Het tegenhouden/verhinderen is dus een terugkerend motief. Het zou wat al te simpel zijn, om te menen dat het in ons tekstgedeelte louter zou gaan om de beschrijving van de kortaangebondenheid van de leerlingen. Mattheus wil zijn lezers bewust confronteren met de vraag in hoeverre wij, als leerlingen van Jezus, de komst van het koninkrijk verhinderen.... In hoeverre staan wij het heil in de weg? Is het misschien soms zo dat wij elkaar nu en dan ook Gods zegen onthouden? Zegenen we elkaar wel eens? Ik kom daar later op terug.

Het is goed om nu eerst iets over die kinderen te zeggen. Ook hier kunnen commentaren ons op het verkeerde been zetten. "Bars wezen de leerlingen hen af...", zo staat er; maar Jezus zegt: houdt hen niet tegen. Er zijn commentaren waarin erop wordt gewezen dat bij de Joden kinderen destijds pas meetelden vanaf hun 12de; we zouden die mededeling verkeerd opvatten, als we daaruit zouden opmaken dat Joden hun kinderen niet op waarde zouden weten te schatten; de Joden destijds waren heel gewone mensen en droegen hun kinderen dus net als wij ook op handen. Waar het in dit verband om gaat is, dat kinderen tot hun twaalfde in ritueel opzicht geen rol speelden. Dat hing samen met de opvatting, dat alleen volwassenen verantwoordelijk zijn voor de vervulling van de religieuze plichten. Als er al gebeden moet worden, dan hoefden die kinderen dat niet zelf te doen: dat deden de ouders voor hen. Pas vanaf hun twaalfde waren jongeren volledig aansprakelijk voor hun doen en laten.

Hoe interessant dit commentaar ook is: het maakt ons op geen enkele manier duidelijk wat Mattheus bedoelt te zeggen. Want één ding is wel zeker: het gaat er bij hem niet om om te zeggen dat kinderen er wel degelijk bij horen. Natuurlijk horen kinderen erbij!